

INSTÄLLNING TILL INVANDRARE

- en studie av högstadie- och gymnasieelever -

av

Stig Elofsson

Socialhögskolan

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

STOCKOLMS UNIVERSITET

- Januari 2000 -

FÖRORD

Denna rapport ingår i en serie som omfattar sammanlagt fyra rapporter kring invandrare och invandring. De fyra rapporterna som utgivits vid Socialhögskolan i Stockholm i samarbete med idrottsförvaltningen i Stockholm är

Inställning till invandrare. En studie av högstadie- och gymnasieelever

Svensk eller invandrare. Hur uppfattar invandrarungdomar sig själva?

"Svenska" ungdomars umgänge med invandrarungdomar

Invandrarungdomars umgänge med "svenska" ungdomar

Materialet till rapporterna har hämtats från fritidsundersökningar bland högstadie- och gymnasieelever som genomförts i ett antal kommuner sedan mitten på 1990-talet.

Rapporterna kan beställas från

Stig Elofsson, Socialhögskola, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

Tel 08/162022 eller fax 08/6747398

eller

Idrottsförvaltningen, Stockholms kommun, Box 8313, 104 20 Stockholm

Tel 08/50828359 eller fax 08/6532736

Stockholm, januari 2000

Stig Elofsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
INLEDNING	1
TIDIGARE FORSKNING	2
DET EMPIRISKA MATERIALET	5
1. Inställning till invandrare	5
2. Bakgrundsvariabler	6
3. Undersökningsgrupp	9
4. Statistiska metoder	11
INSTÄLLNING TILL INVANDRARE - OLIKA DIMENSIONER	12
1. Skillnader mellan de olika undersökningarna	13
2. Skillnader mellan pojkar och flickor	15
3. Fyra dimensioner som sammanfattar ungdomarnas inställning	16
4. Skillnader mellan kön, stadier, tidpunkt och orter	18
DEFINIERA INVANDRARE UTIFRÅN HUDFÄRG OCH SPRÅK	20
INSTÄLLNING TILL INVANDRARE	24
INSTÄLLNING TILL FLYKTINGINVANDRING	28
UNGDOMARS INSTÄLLNING TILL FLYKTINGINVANDRING - EN HYPOTETISK MODEL	32
SLUTDISKUSSION	35
NOTER	37
REFERENSER	38
Bilaga 1. Inställning till invandrare - olika dimensioner	39

INLEDNING

Invandrarfrågorna har fått en viktig plats både inom forskningen och i den politiska debatten under de senaste decennierna. Frågeställningarna har handlat om "svenskars" inställning till invandrare och invandring liksom om invandrarnas situation och integration i det svenska samhället. Sedan 1981 har mer kontinuerliga studier av svenskars inställning till invandrare och invandring genomförts. Dessa studier täcker i allmänhet åldersgrupperna 18-74 år. Ofta läggs i analyserna av dessa studier en speciell tonvikt vid den yngre åldersgruppen, inte minst därför att man utgår från att deras ställningstagande torde ge en bild av hur attityderna kommer att bli i det framtida svenska samhället. Under 1990 gjordes en speciell studie av ungdomar i åldern 16-23 år i fyra kommuner för att ytterligare belysa ungdomsgruppens attityder.

Den här rapporten behandlar åldersgruppen 13-19 år, vilket alltså innebär att den fångar upp attityder och inställning hos en yngre grupp än vad som hittills studerats. Man kan givetvis säga att högstadielärover ännu är alltför oklara och osäkra i sina ställningstaganden men vi skall inte glömma bort att attityder och åsikter även i denna ålder har betydelse för vad man tycker senare även om möjligheterna till förändring är större än då man blir äldre. Vi skall inte heller glömma bort att åldersgruppen säkert tillhör de där kontakten mellan "svenskar" och invandrare är mest intensiv.

I rapporten behandlas tre teman, nämligen

- inställning till flyktinginvandring
- inställning, attityder till invandrare
- vilka som definieras som invandrare

Att inställning till invandring inriktas mot attityder till flyktinginvandring blir närmast självklart med tanke på att det är detta som helt dominerar dagens invandring. Bägge de två senare teman kan ses som en beskrivning av attityder till invandrare, dit även definitionen av vilka som skall betraktas som invandrare hör. Men frågan om vilka som skall betraktas som invandrare är också en viktig utgångspunkt i diskussionen om integrationspolitik.

1993 hur olika faktorer kan inverka på ungdomars inställning till invandrare och invandring. I rapporten *Ungdom om invandringen* - som behandlar ungdomsgruppen 16-21 år - konstaterar man att man inte finner några tydliga skillnader mellan de fyra kommuner som studeras - Bromma församling, Finspång, Sundsvall och Södertälje - eller mellan olika åldersgrupper i det aktuella intervallet. Man finner inte heller något samband med urbaniseringsgrad. Däremot framträder tydliga skillnader mellan socialgrupper - socialgrupp 1 och 2 företräder ett mer positivt förhållningssätt - liksom mellan pojkar och flickor - där flickor är mer positiva. Vid sidan av dessa mer säkerställda slutsatser drar författarna även ett antal preliminära slutsatser som man anser behöver analyseras djupare eftersom sambanden är komplexa. Utifrån materialet i denna rapport är följande mest intressanta

- Ungdomar med utländsk bakgrund är mer positiva till invandrare och invandring än ungdomar med "helsvensk" bakgrund.
- ungdomar med utländsk bakgrund har en mer positiv bedömning av förhållandet mellan svenskar och invandrare än ungdomar med "helsvensk" bakgrund. En tolkning kan vara att dessa gör en mer realistisk bedömning, en annan är deras mer positiva attityder. En principiell utgångspunkt är att bedömningen av förhållandet mellan svenskar och invandrare i högre grad bestäms av attityder än av realistiska bedömningar (de finns dock stark samvariation).
- ungdomar som har mer kontakter med invandrare är mer positiva
- sambandet mellan attityder och invandrantäthet tycks vara komplext varför det är svårt att dra några mer konkreta slutsatser om hur detta samband ser ut.

I rapporten *Ungdom om invandringen II* fördjupas analysen (för åldersgruppen 18-23 år) och författarna analyserar olika variablers inverkan på "xenofobimåttet". Detta mått mäter grad av främlingsfientlighet där höga värden står för högre grad av främlingsfientlighet. I rapporten behandlas ett flertal andra mått som beskriver ungdomarnas inställning men detta mått bedöms av författarna som centralt. Man drar följande slutsatser om olika faktorer inverkan på måttet rangordnade efter förmåga att "förklara" variationer i xenofobi (förmåga att differentiera mellan personer med låga respektive höga värden)

DET EMPIRISKA MATERIALET

1. Inställning till invandrare.

Ungdomarnas inställning till invandrare och invandring har studerats i anslutning till fritidsundersökningar som genomförts i Eskilstuna och Jönköping något som både kan sägas ha fördelar och nackdelar. Till fördelarna hör att vi därigenom undvikit att låta frågan få en alltför dominerande plats, genom att frågorna ingår i en mer allmän studie av fritidsvanor torde de bli mindre "laddade". Detta torde minska risken för att svaren skall bli alltför starkt påverkade av "social önskvärdhet", något som kan innebära antingen att man tenderar att man uttrycker mer positiva - socialt önskvärda - attityder eller - i ett slags protest mot vuxensamhället - att man överdriver negativa attityder. Samtidigt är det givetvis en nackdel att man - på grund av utrymmesskäl - tvingas begränsa sig till ett fåtal frågor. I de aktuella enkäterna har vi med tio (i Eskilstuna elva) frågor sökt fånga in tre mer övergripande perspektiv, nämligen

- ungdomars "definition" av invandrare
- ungdomarnas inställning till flyktinginvandringens omfattning
- ungdomarnas syn på relationen mellan "svenskar" och invandrare

genom att ungdomarna fått ta ställning till följande påståenden:

- Som invandrare räknas alla som inte är födda i Sverige
  - Som invandrare räknas alla som inte är födda i Sverige eller har föräldrar som inte är födda i Sverige
  - Som invandrare räknas bara de som kan svenska dåligt och de som har en annan hudfärg
  - Människor från Norden eller Tyskland, England och USA räknas inte som invandrare
  - Svenska ungdomar och invandrarungdomar behöver inte vara rädda för varandra
  - Svenska ungdomar och invandrarungdomar behöver umgås mer för att öka förståelsen för varandra (#)
  - Svenskar och invandrare har mycket att lära av varandras kultur
  - Sverige kan ta emot fler flyktingar än vad som görs idag (Flykting = Person som inte kan bo kvar i sitt hemland p.g.a. krig eller förföljelse)
  - Sverige skall ta emot lika många flyktingar som idag
  - Sverige skall ta emot färre flyktingar än vad som görs idag
  - Sverige skall inte ta emot några flyktingar alls
- Svarsalternativ stämmer precis, Stämmer ganska bra, Stämmer inte särskilt bra respektive Stämmer inte alls.
- # Detta påstående ingår endast i studien i Eskilstuna.

ganska starkt men ej fullständigt samband mellan måttet på familjens materiella resurser och socialgrupp. Teoretiskt kan detta mått kopplas till Webers definition av klass, vilket i sin tur kopplas till begreppet livschanser (Weber, 1983). Med ett likartat mått finner Tåhlin en tydlig koppling mellan ekonomiska resurser (2) och flertalet fritids- och kulturaktiviteter även efter kontroll för ålder och socialgrupp (Tåhlin, 1985). Tåhlin har också i senare rapporter visat att individens ekonomiska resurser har en direkt inverkan både på individens fritids- och hälsosituation vilket visar att ekonomiska resurser har betydelse för individens levnadsnivå (Tåhlin, 1987).

Att speciellt studera invandrarungdomarnas inställning till invandrare är något ganska självklart. I undersökningarna finns uppgifter om föräldrarna är födda i Sverige eller ej, om eleven själv är född utomlands och i så från vilket land han/hon kommer från samt när han/hon flyttat till Sverige. Utifrån uppgifter om föräldrarna och eleverna själva är födda i Sverige eller ej har ungdomarna delats in i fyra grupper på följande sätt, vilket ger en bild av grad av invandraranknytning från ingen anknytning till stark anknytning.

Ungdomar med svenskt ursprung

Föräldrarna födda i Sverige. Barnet fött i Sverige.

Ungdomar med svag invandraranknytning innefattar tre grupper, nämligen

- * Föräldrarna födda i Sverige. Barnet fött utomlands.
- * En av föräldrarna född i Sverige. Barnet fött i Sverige.
- * En av föräldrarna född i Sverige. Barnet fött utomlands.

Andra generationens invandrare

Båda föräldrarna födda utomlands. Barnet fött i Sverige.

Första generationens invandrare

Båda föräldrarna födda utomlands. Barnet fött utomlands.

För ungdomar som är födda utomlands finns även uppgifter om födelseland och hur länge de bott i Sverige, vilket i princip gör det möjligt att nyansera måttet ytterligare. Däremot är det knappast praktiskt möjligt att kombinera alla dessa uppgifter (grupperna blir då alltför små). Det är viktigt att komma ihåg att en del av de ungdomar, som är födda utomlands, är adoptivbarn, vilka troligen har en ganska stark anknytning till det svenska samhället. Ungdomar, vars bägge föräldrar är födda utomlands, men själva födda i Sverige utgör andra generationsinvandrare och har självklart en starkare koppling till det svenska samhället. Ungdomar med en förälder född utomlands utgör en mera speciell grupp, där invandraranknytningen kan variera avsevärt. I vissa fall är den mycket svag - man bor endast med den förälder, som är född i Sverige. I andra fall kan den vara starkare - man bor med den förälder, som är född utomlands. I det senare fallet kan det också vara så att man i ovanligt hög grad lever med en kulturkonflikt - att leva

beskrivningen av skolinriktning från uppgifter om linjeval. Linjerna delas in i två grupper - 3-4 åriga studieförberedande (teoretiska) och praktiskt inriktade linjer. För att sammanfatta dessa splittrade variabler har jag bildat en variabel som delar upp eleverna mellan "teoretisk" och "praktisk" inriktning. Som ungdomar med "teoretisk" inriktning definieras i högstadieundersökningarna från 93/94 elever som valt särskild kurs i både matematik och engelska samt har språk som tillval. I högstadieundersökningen från 1997 definieras denna grupp som de som bedömer att de har ett medelbetyg ³3.5, vilket ger ungefär samma andel i gruppen. På gymnasiet definieras den "teoretiska" gruppen som de som går på 3-4-åriga studieförberedande linjer.

För att söka fånga upp kopplingen mellan attityd och fritidsaktiviteter har jag valt ut några fritidsaktiviteter som kan tänkas påverka inställning till invandrare. Främst kommer jag här att se på medlemskap i förening (uppdelat mellan medlemskap i idrottsförening inriktad mot lagidrott respektive individuell idrott och annan förening än idrottsförening) och besök på fritidsgård. Gruppen annan förening än idrottsförening innefattar i Jönköping i hög grad medlemskap i kristen förening samt i övrigt medlemskap i scouter, annan ideinriktad eller annan kulturell förening. Många föreningar torde som ett syfte ha att söka förbättra kontakten mellan "svenska ungdomar" och invandrarungdomar. Det är av intresse att undersöka om detta syfte uppnås. Då det gäller fritidsgård handlar det nog mera om att detta kan vara en möjlig kontaktpunkt för umgänge mellan "svenska ungdomar" och invandrarungdomar. Som ett mer övergripande mått på fritidssituationen använder jag också uppgifter om hur nöjda ungdomarna är med sin fritidssituation.

Med variabeln social anpassning sammanfattas olika indikationer på bristande anpassning till vad som av vuxenvärlden anses som lämpligt beteende till ett index (1). I detta ingår uppgifter om skolk, rökning, alkoholbruk, andra former av missbruk samt olika former av kriminellt beteende. För att ta hänsyn till att olika frågor ingår i studien i Eskilstuna respektive studierna i Jönköping samt för att ta hänsyn till att bedömningarna bör göras på olika sätt för högstadie- och gymnasieelever har jag standardiserat värdena (dvs minskat med medelvärdet och dividerat med standardavvikelsen) i varje undersökning.

3. Undersökningsgrupp.

Som utgångspunkt för rapporten ingår sammanlagt fem fritidsundersökningar som genomförts på högstadiet i Eskilstuna 1993 samt på högstadiet och gymnasiet i Jönköping dels under 1994 dels under 1997. De senare fyra undersökningarna är helt likartade när det gäller beskrivning av olika bakgrundsfaktorer med undantag för de förändringar som gjorts när det gäller beskrivningen av skolinriktning. Undersökningarna har besvarats under lektionstid av i huvudsak alla elever som var

Andelen ungdomar med två föräldrar födda utomlands är högre i Eskilstuna (17%) än i Jönköping där dessa utgör ungefär 10% av eleverna. Internbortfallet på frågorna som berör inställning till invandrare och invandring varierar mellan 2-5% och är likartad bland pojkar och flickor.

4. Statistiska metoder

Vid analysen av skillnader med avseende på kön och undersökningsgrupper för de enskilda frågorna används genomgående χ^2 -test för att studera om grupperna skiljer sig signifikant från varandra. Resultaten presenteras därvid på följande sätt:

(*)= $0.01 < p < 0.05$, (**)= $0.001 < p < 0.01$, (***)= $p < 0.001$.

Vid sammanställningen av frågorna i olika dimensioner har vid sidan av saklogiska resonemang även utnyttjats resultat från faktoranalyser. Dessa analyser syftar till att sammanfatta svaren i ett begränsat antal faktorer utifrån de samband som förekommer mellan svaren på de enskilda frågorna. Som mått på de enskilda faktorerna/dimensionerna används medelvärden. Skillnader mellan kön eller för variabler innefattande endast två grupper studeras i dessa fall med t-test medan samband med variabler med mer än två grupper studeras med variansanalys.

För att studera olika variabelers inverkan, efter kontroll för andra variabler, används regressionsanalys. I slutavsnittet analyseras även materialet med en explorativ stiganalys för att få en bild av hur olika variabler kan tänkas påverka varandra, dvs förekomst av såväl direkta som indirekta samband. Modellen utgår från att variablerna placeras i en "kausal", hierarkisk ordning med antagandet att en viss variabel endast kan inverka på variabler som befinner sig på samma eller efterföljande nivå. Modellen har analyserats med hjälp av kanoniska korrelationer och innebär att partiella korrelationskoefficienter beräknas.

invandrare (1). Likaså kan huvudtemat relation till invandrare beskrivas i två dimensioner. Den ena av dessa behandlar frågan på en individuell nivå - hur ser man på kontakter med invandrare - den andra hur man uppfattar stämningen mellan svenskar och invandrare. Jag bedömer dock - i likhet med Lange och Westin - att även den senare dimensionen i de flesta fall mer handlar om inställning till invandrare än om "realistiska" bedömningar av faktiska förhållanden

1. Skillnader mellan de olika undersökningarna.

I detta avsnitt presenteras hur stor andel som instämmer - genom att ange stämmer precis eller stämmer ganska bra - i de olika påståenden. I tabell 3 redovisas dels totalt för hela undersökningen dels uppdelat mellan de fem olika undersökningarna. Analysen av skillnaderna mellan undersökningarna inriktas här på tre frågeställningar, nämligen

- skillnader mellan de båda stadierna
- skillnader mellan olika undersökningsår, vilken alltså är inriktad mot frågan om det skett några förändringar av attityderna.
- skillnader mellan Eskilstuna och Jönköping, vilket ger en antydning om hur attityder kan variera mellan olika orter.

Tabell 3. *Inställning till invandrare och flyktinginvandring efter ort, stadium och undersökningstid.*

Instämmer i påstående	Samtliga elever	Högstadiet			Gymnasiet		Skillnad undersökn. sign. nivå
		Eskilstuna 1993	Jönköping 1994	Jönköping 1997	Jönköping 1994	Jönköping 1997	
Inv=ej född i Sverige	69	71	68	65	62	68	***
Inv=föräldrar ej f. i Sv.	63	68	64	55	55	58	***
Inv=talar ej svenska	27	30	27	24	22	19	***
Inv=ej Norden, USA	40	42	43	38	36	33	***
Behöver ej vara rädda	71	76	71	69	64	61	***
Kan lära av varandra	77	76	76	80	75	82	***
Behöver umgås mera	81	81	--	--	--	--	--
Fler flyktingar	40	37	47	48	37	41	***
Nog med flyktingar	34	30	39	44	32	36	***
Färre flyktingar	61	65	57	52	60	55	***
Inga flyktingar	30	35	28	22	25	25	***
Stämning mellan svenskar och invandrare							
Skolan: God	50	50	48	60	43	41	***
Dålig	14	13	12	13	14	28	
I centrum: Bra	19	19					
Dåligt	36	36					

Resultaten tyder alltså på att det finns en viss tendens mot en mer negativ attityd både då det gäller attityder till invandrare och till flyktinginvandringen. Något motsägande är dock tendensen att färre under 1997 kopplar invandrarskap till hudfärg och bristande språkkunskaper. När det gäller skillnader mellan stadierna framträder en mera motsägelsefull bild - på gymnasiet en mindre andel som är positiv till flyktinginvandring men också en mindre andel som definierar invandrarskap med utgångspunkt från hudfärg och bristande språkkunskaper. Eskilstuna skiljer sig från Jönköping främst genom att en högre andel är mer negativa till flyktinginvandring.

2. Skillnader mellan pojkar och flickor.

Flertalet av studier som gjorts kring attityder till invandrare och invandring har visat att det finns könsskillnader - kvinnor är i genomsnitt mera positiva. Det är därför närmast självklart att inleda analysen med att studera skillnader mellan pojkar och flickor. I tabell 4 redovisas dels hur stor andel som instämmer i respektive påstående för hela undersökningsgruppen uppdelat på kön dels skillnaden mellan pojkar och flickor - uttryckt som andel bland pojkar minus andel bland flickor - inom de olika undersökningarna. I bilaga 1 redovisas ursprungsdata, dvs andel som instämmer i respektive påstående uppdelat efter kön, inom de olika undersökningarna.

Tabell 4. Jämförelse mellan pojkar och flickor då det gäller inställning till invandrare och flyktinginvandring.

	Andel (%) instämmer i respektive påstående			Skillnaden mellan pojkar - flickor					
	P	F	Sign. nivå	Totalt	Högstadiet			Gymnasiet	
					Eskils-tuna	Jönköp 94	Jönköp 97	Jönköp 94	Jönköp 97
Inv=ej född i Sverige	71	66	***	5	3	6	7	8	12
Inv=föräldr ej f. i Sv.	66	60	***	6	5	8	6	12	6
Inv=talar ej svenska	31	22	***	9	9	9	9	13	5
Inv=ej Norden, USA	43	37	***	6	5	8	7	7	4
Behöver ej vara rädda	65	77	***	-12	-11	-9	-12	-8	-23
Kan lära av varandra	69	86	***	-17	-17	-15	-12	-19	-21
Behöver umgås mera	75	88	***	-13	-13	--	--	--	--
Fler flyktingar	36	44	***	-8	-9	-7	-8	-1	-15
Nog med flyktingar	30	38	***	-8	-8	-11	-5	-4	-17
Färre flyktingar	66	55	***	11	11	14	14	0	13
Inga flyktingar	38	22	***	16	17	16	14	9	19
God stämning mellan svenskar och invandrare									
I skolan	48	51	**	-3	-4	-2	-5	-6	-3
I centrum: Bra	21	18	***	3	3				
Dålig	39	34		6	6				

flyktinginvandring på respektive fråga ges värdet 1 och den mest negativa värdet 4. Detta innebär alltså att ett lägre värde på denna variabel motsvarar en mer positiv attityd till flyktinginvandring.

Den tredje faktorn kombinerar de två påståenden *att man inte behöver vara rädda för varandra* och *att man har mycket att lära av varandra* och kan sägas ge en bild av hur man uppfattar relationen mellan svenskar och invandrare. Instämmande i dessa påståenden måste både bland svenskar och invandrare ses som att man har en positiv inställning till den "motsatta" gruppen. De som instämmer i dessa påståenden har en mer positiv syn på invandrare än de som tar avstånd från dessa påståenden. Sammantaget uppger ungefär 60% att de instämmer i bägge dessa påståenden medan 12% tar avstånd från bägge. Medelvärden för de båda frågorna används i den fortsatta analysen för att ge en bild av *inställning till invandrare*. Kodningen har även här gjorts på sådant sätt att lägre värden motsvarar en mer positiv attityd.

Den andra och fjärde faktorn tar upp de påståenden som handlar om definitionen av invandrare. I den första av dessa kombineras de två påståenden som utgår från att invandrare definieras utifrån eget eller föräldrars födelseland. Ungefär hälften instämmer här i påståendet att både de som är födda utomlands och de som har föräldrar födda utomlands bör betraktas som invandrare. Knappt 20% anser att endast de som själva är födda utomlands bör betraktas som invandrare och ungefär lika många tar avstånd från båda påståenden. Det senare fallet är inte helt enkelt att tolka men en närmare analys visar att huvuddelen av dessa kopplar invandrarskap till annan hudfärg eller bristande språkkunskaper, dvs en mer "laddad" definition av invandrarbegreppet. Som mått på denna faktor används även här medelvärdet för de båda frågorna, där beräkningen gjorts så att låga värden innebär att man mer "neutralt" kopplar invandrarskap till eget eller föräldrars födelseland medan högre värden antyder att man utgår från mer "laddade" definitioner.

Den fjärde faktorn slutligen kopplar samman påståendena att *invandrare bör definieras utifrån kunskaper i svenska och hudfärg* samt att *människor som kommer från Norden, Tyskland, England och USA ej skall räknas som invandrare*. Det senare påståendet kan antagligen här ses som en motpol till det första. Även om dessa frågor i sin form handlar om hur man definierar invandrare torde de ändå även säga en hel del om hur man ser på invandrare. Definitioner som utgår från födelseland (eget eller föräldrars) får här ses som mer neutral än de som utgår från kunskaper i svenska och hudfärg. Cirka 15% instämmer i båda dessa påståenden, dvs definierar invandrarbegreppet utifrån hudfärg/bristande språkkunskaper och anser inte att nordeuropéer eller motsvarande bör betraktas som invandrare. Ytterligare 10% kopplar invandrarskap till hudfärg och bristande språkkunskaper men vill ändå se nordeuropéer som invandrare medan 50% tar avstånd från båda påståenden. Som mått

Tabell 6. Medelvärden för dimensioner som beskriver definition av invandrare samt attityd till invandrare och till flyktinginvandring efter kön, ort, stadium och undersökningstidpunkt.

Ort	Stadium	År	Invandrare definieras utifrån				Inställning till			
			födelseland		hudfärg/språk		invandrare		flyktinginvandr.	
			P	F	P	F	P	F	P	F
Eskilstuna	Högstadiet	1993	1.98	2.11	2.74	2.94	2.07	1.72	2.88	2.56
Jönköping	Högstadiet	1994	2.09	2.26	2.80	2.98	2.12	1.82	2.67	2.35
Jönköping	Högstadiet	1997	2.19	2.39	2.90	3.09	2.07	1.74	2.52	2.27
Jönköping	Gymnasiet	1994	2.19	2.42	2.92	3.16	2.26	1.90	2.65	2.52
Jönköping	Gymnasiet	1997	2.15	2.30	3.07	3.20	2.28	1.71	2.73	2.29

Resultaten av variansanalysen visar att skillnaderna mellan de olika undersökningarna ser olika ut för pojkar och flickor. Ser vi till högstadiet tycks det i Jönköping både bland pojkar och flickor ha skett en positiv förändring mot en mer positiv inställning till invandring. Inställningen till invandringen är något mindre positiv i Eskilstuna bland bägge könen. På gymnasiet tycks utvecklingen från 1994 till 1997 skilja sig mellan pojkar och flickor. Bland gymnasieflickor tycks det ha skett en förändring mot en mer positiv attityd medan skillnaden mellan 1994 och 1997 är marginell för pojkar. Skillnaden mellan de båda stadierna tycks vara små.

Tabell 7. Invandrare definieras utifrån hudfärg/språk. Resultat från regressionsanalyser - standardiserade regressionsanalyser samt signifikansnivå - efter kön för hela undersökningsgruppen respektive för "svenska" ungdomar.

Variabel	Samtliga				Svenskar			
	Pojkar b	Sign. nivå	Flickor b	Sign. nivå	Pojkar b	Sign. nivå	Flickor b	Sign. nivå
Förklaringsgrad (%)	6.1		4.5		6.0		4.1	
Stad	-0.03		-0.03		-0.00		-0.02	
Stadium	0.05	*	0.07	**	0.06	*	0.08	**
Tidpunkt	0.06	*	0.04		0.06	*	0.05	*
Familjens materiella resurser	-0.02		0.03		-0.02		0.02	
Invandraranknytning	0.11	***	0.06	*	--	---	--	--
Invandrantäthet	0.03		0.01		0.04	+	-0.00	
Skolinriktning: Teoretisk- praktisk	0.13	***	0.12	***	0.12	***	0.11	***
Trivsel fritid	-0.00		-0.00		-0.00		0.01	
Medlem IF: lagidrott	-0.02		-0.00		-0.01		-0.01	
Medlem IF: individuell idrott	-0.04	+	-0.00		-0.05	*	-0.01	
Medlem annan förening	0.07	***	0.05	*	0.08	***	0.03	
Antal besök på fritidsgård	-0.02		0.01		-0.04		0.00	
Bristande social anpassning	-0.12	***	-0.11	***	-0.12	***	-0.11	***

För det första kan vi konstatera att de variabler som finns med i analysen har ett lågt förklaringsvärde, dock något högre bland pojkar än bland flickor. Det finns alltså andra faktorer - troligen personliga men även andra strukturella - som har stor betydelse för hur man tar ställning till definition av invandrare utifrån hudfärg och språk.

Sambanden ser i huvudsak likartade ut bland pojkar och flickor liksom oberoende av om vi ser till hela undersökningsgruppen eller enbart till "svenska" ungdomar - givetvis i det senare fallet med undantag för betydelsen av invandraranknytning. Det finns dock några mindre könsskillnader som kan vara värda att notera. Invandraranknytning tycks ha större betydelse som en motverkande faktor bland pojkar än bland flickor. Det finns också svag tecken på en liknande tendens när det gäller invandrantäthet. Det finns också bland pojkar en tendens till samband med medlemskap i idrottsförening inriktad mot individuell idrott som inte framträder bland flickor. Tendensen går i riktning mot att medlemmar stöder definitionen något mera.

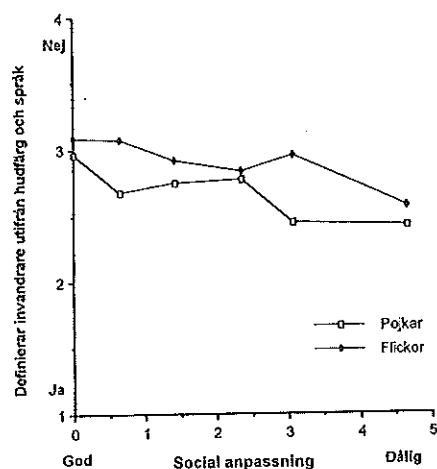
Frågan är då vilka faktorer som främst tycks inverka på att man kopplar invandrarskap till hudfärg och bristande språkkunskaper. Den dominerande faktorn som gör att en sådan definition stöds i större utsträckning är tecken på bristande social anpassning. Det är uppenbart i grupper av ungdomar som visar bristande social anpassning vi främst finner de som vill koppla invandrarskap till hudfärg och språk.

Tabell 8. Invandrare definieras utifrån hudfärg/språk. Medelvärden efter kön, stad och skolinriktning.

Stad	Stadium	År	Pojkar		Flickor	
			Praktisk	Teoretisk	Praktisk	Teoretisk
Eskilstuna	Högstadium	1993	2.62	2.93	2.86	3.05
Jönköping	Högstadium	1994	2.68	2.93	2.81	3.13
Jönköping	Högstadium	1997	2.86	2.96	2.99	3.20
Jönköping	Gymnasium	1994	2.75	3.16	3.02	3.33
Jönköping	Gymnasium	1997	3.00	3.15	3.13	3.27

Av tabellen framgår tydligt att vi finner ett tydligare avståndstagande från att definiera invandrare med utgångspunkt från hudfärg/språk bland elever med ett teoretiskt val än bland elever med ett praktiskt val. Detta gäller oberoende av kön, stadium, ort eller undersökningstidpunkt. I huvudsak tycks skillnaderna i medelvärden vara likartade i samtliga fall, möjligen kan man fundera över att skillnaden är något större bland pojkar i gymnasiestudien i Jönköping från 1994 men den kan mycket väl bero på tillfälligheter.

I figur 3 presenteras sambandet med den variabel som främst kan kopplas till att man definierar invandrare med utgångspunkt från hudfärg och kön, nämligen social anpassning.

Figur 3. Invandrare definieras utifrån hudfärg/språk. Medelvärden efter kön och social anpassning.

Figur 3 visar tydligt på en tendens mot att det är vanligare att ungdomar med "dålig" social anpassning definierar invandrare med utgångspunkt från hudfärg och språk, vilket får ses som en mer laddad definition än om man kopplar invandrarskap till födelseland. Detta gäller både för pojkar och flickor.

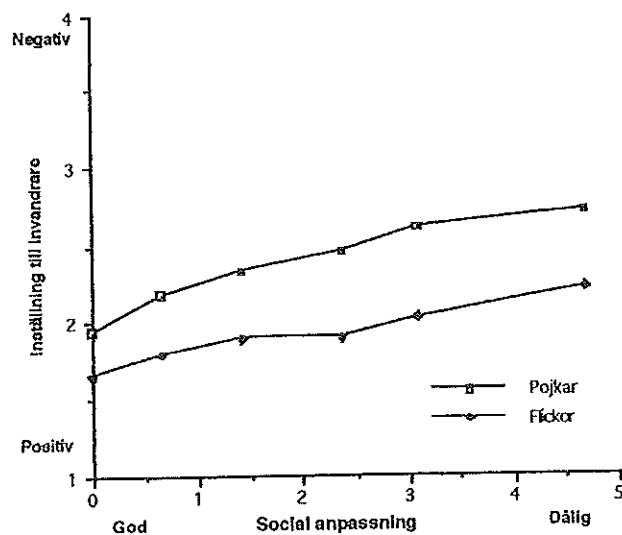
Tabell 9. Inställning till invandrare. Resultat från regressionsanalyser - standardiserade regressionsanalyser samt signifikansnivå - efter kön för hela undersökningsgruppen respektive för "svenska" ungdomar.

Variabel	Samtliga				Svenskar			
	Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor	
	b	Sign. nivå	b	Sign. nivå	b	Sign. nivå	b	Sign. nivå
Förklaringsgrad (%)	11.4		5.2		10.3		4.7	
Stad	-0.01		-0.07	*	-0.02		-0.09	**
Stadium	0.07	**	0.01		0.09	***	0.02	
Tidpunkt	-0.00		-0.07	**	0.00		-0.07	*
Familjens materiella resurser	-0.02		-0.01		-0.02		-0.01	
Invandraranknytning	-0.16	***	-0.12	***	--	---	--	--
Invandrantäthet	-0.05	*	-0.02		-0.05	*	-0.02	
Skolinriktning: Teoretisk- praktisk	-0.07	***	-0.08	***	-0.07	***	-0.09	***
Trivsel fritid	0.07	***	0.05	*	0.06	**	0.05	*
Medlem IF: lagidrott	-0.03	+	0.02		-0.04	+	0.03	
Medlem IF: individuell idrott	0.02		-0.00		0.01		0.01	
Medlem annan förening	-0.10	***	-0.07	**	-0.12	***	-0.07	**
Antal besök på fritidsgård	-0.00		-0.04	*	-0.01		-0.03	
Bristande social anpassning	0.23	***	0.14	***	0.24	***	0.15	***

Ser vi till förklaringsgraden framträder en mycket tydlig skillnad mellan pojkar och flickor - de faktorer som ingår i regressionsmodeller har betydligt större inverkan för pojkarnas ställningstagande än för flickornas. Dessa skillnader kan främst kopplas till att social anpassning, stadium - en mer negativ inställning bland gymnasister - och till en del även medlemskap i annan förening än idrottsförening slår igenom kraftigare bland pojkar. Liksom när det gäller frågan om man definierar invandrare med utgångspunkt från hudfärg/språk tycks också invandraraspekten slå igenom något mer bland pojkar än bland flickor. I motsats framträder bland flickor i motsats till bland pojkar tendenser till en positiv förändring i attityder från 1994 till 1997.

Den faktor som har den tydligaste negativa inverkan är tveklöst *bristande social anpassning* men det finns också en fristående koppling till att man trivs dåligt med sin fritidssituation vid sidan av den skillnad mellan högstadie- och gymnasiepojkar som jag redan noterat.

Den kraftigaste positiva faktorn är invandraranknytning, men vi kan också notera att teoretiskt inriktat skolval liksom medlemskap i annan förening än idrottsförening har betydelse. Den tidigare noterade förskjutningen mot en mer positiv inställning som skett bland flickor mellan 1994 och 1997 har ungefär lika stor betydelse som skillnader mellan praktisk och teoretisk inriktning i skolan.

Figur 6. *Inställning till invandrare. Medelvärden efter kön och social anpassning.*

Figuren visar på ett närmast linjärt samband mellan social anpassning och inställning till invandrare. Mönstret är likartat bland flickor och pojkar och visar att ungdomar som visar tecken på sämre anpassning också har en mer negativ inställning till invandrare.

Tabell 11. Inställning till flyktinginvandring. Resultat från regressionsanalyser - standardiserade regressionsanalyser samt signifikansnivå - efter kön för hela undersökningsgruppen respektive för "svenska" ungdomar.

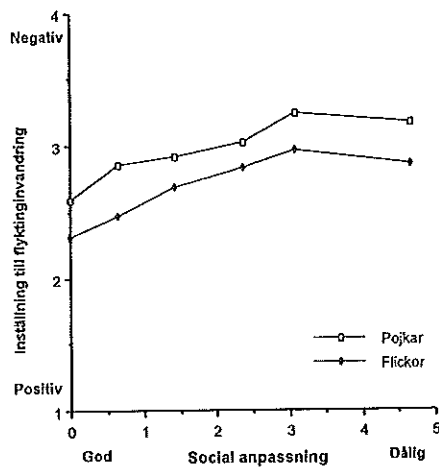
Variabel	Samtliga				Svenskar			
	Pojkar		Flickor		Pojkar		Flickor	
	b	Sign. nivå	b	Sign. nivå	b	Sign. nivå	b	Sign. nivå
Förklaringsgrad (%)	15.5		12.2		14.0		11.8	
Stad	0.15	***	0.08	**	0.12	***	0.07	*
Stadium	0.05	*	0.04	*	0.04	+	0.04	+
Tidpunkt	-0.02		-0.08	***	-0.03		-0.08	**
Familjens materiella resurser	0.00		-0.03		0.00		-0.02	
Invandraranknytning	-0.25	***	-0.12	***	--	---	--	--
Invandrartäthet	-0.02		0.01		-0.00		0.03	
Skolinriktning: Teoretisk- praktisk	-0.15	***	-0.17	***	-0.15	***	-0.18	***
Trivsel fritid	-0.02		0.04	*	-0.03		0.03	
Medlem IF: lagidrott	0.00		0.03	+	-0.02		0.04	+
Medlem IF: individuell idrott	0.04	*	0.01		0.05	*	0.03	
Medlem annan förening	-0.11	***	-0.13	***	-0.15	***	-0.12	***
Antal besök på fritidsgård	-0.00		-0.03		0.01		-0.03	
Bristande social anpassning	0.20	***	0.18	***	0.23	***	0.19	***

Ser vi till förklaringsgraden ligger denna för pojkar obetydligt högre än när det gäller inställning till invandrare men bland flickor betydligt högre. Förklaringsgraden är något högre bland pojkar än bland flickor men skillnaden är inte särskilt stor. Strukturella faktorer tycks alltså ha en större betydelse för att förklara inställning till invandring än för att förklara inställning till invandrare. Speciellt tydligt framträder detta bland flickor.

Ser vi till vilka faktorer som tycks leda till en mer negativ inställning till flyktinginvandring dominerar tecken på bristande social anpassning men även skillnaden mellan städerna - där Eskilstuna står för mer negativa attityder - har betydelse. I bägge fallen finns en antydning till att dessa faktorer - speciellt skillnaden mellan städer - har större inverkan bland pojkar än bland flickor. Vid sidan av detta framträder en svag tendens till generellt mer negativa attityder på gymnasiet än på högstadiet både bland flickor och pojkar.

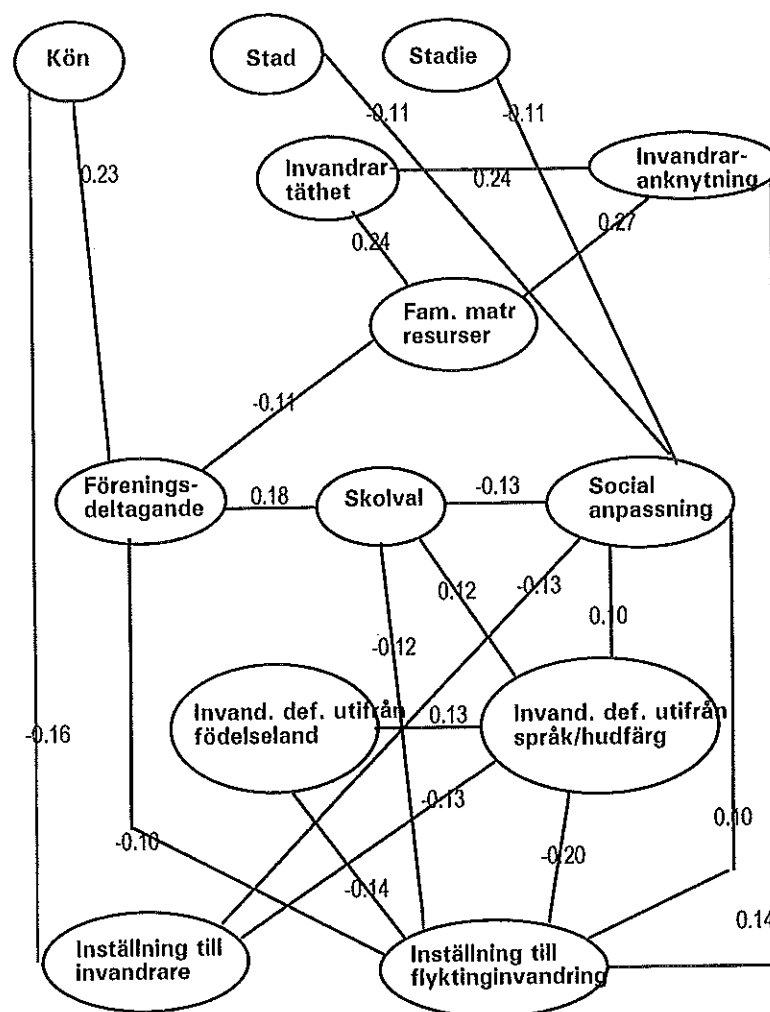
Teoretisk inriktning i skolan, medlemskap i annan förening än idrottsförening samt invandraranknytning är tre centrala faktorer som innebär en mer positiv inställning till flyktinginvandringen. Bland flickor framträder även tidsfaktorn som en positiv komponent - något som vi redan noterat. När det gäller invandraranknytning tycks denna ha kraftigare genomslag bland pojkar än bland flickor.

Figur 9 visar på sambandet mellan inställning till flyktinginvandring och social anpassning för flickor respektive pojkar.

Figur 9. *Inställning till flyktinginvandring. Medelvärden efter kön och social anpassning*

Bättre social anpassning kopplas tydligt till en mer positiv inställning till invandring både bland pojkar och flickor. Sambandsmönstret ser likartat ut för bägge kön med den genomgående skillnaden att flickor är mer positiva. Det är värt att notera att vi inte finner den mest negativa inställningar bland ungdomar med sämst social anpassning. Denna bild förändras inte om vi enbart ser till ungdomar med svenskt ursprung.

Figur 10. En hypotetisk model. Skattade direkta samband (partialkorrelationer).

Ser vi till *inställning till invandrare* framträder i modellen direkta samband med kön, social anpassning, att invandrare definieras med utgångspunkt från språk/hudfärg samt (starkast) med inställning till flyktinginvandring. Flickor har - även med hänsyn tagen till andra faktorer - allmänt en mer positiv inställning till invandrare. Ungdomar som är bättre socialt anpassade är också mer positiva. Kopplingen till definition av invandrare med utgångspunkt från språk/hudfärg innebär att de som gör detta i högre utsträckning har en mer negativ syn på invandrare. Naturligt finns det ett starkt positivt samband mellan inställning till invandrare och inställning till flyktinginvandring. Är man mer positiv till invandrare är man också mer positivt inställd till flyktinginvandring.

När det gäller *inställning till flyktinginvandring* framträder vid sidan av sambandet med inställning till invandrare också direkta samband med föreningsdeltagande, skolval, social anpassning samt med definition av invandrare utifrån födelseland respektive språk/hudfärg. För skolval och social anpassning framträder även indirekta samband dels via sambandet mellan dessa båda variabler dels via sambandet med definition av invandrare utifrån språk/hudfärg. Sambandet med föreningsdeltagande är

SLUTDISKUSSION

I undersökningen framträder tydliga skillnader mellan pojkar och flickor där flickor står för en mer positiv, mindre stereotyp inställning till både invandrare och flyktinginvandring. I huvudsak tycks dessa skillnader gälla i alla undersökningsgrupper, dvs oberoende av ålder och undersökningsort och tidpunkt. Lange/Westin finner också i sin analys av ungdomsgruppen - åtminstone i de senare studierna - en liknande skillnad mellan pojkar och flickor. I stor utsträckning tycks det här handla om en könsskillnad som framträtt speciellt tydligt under senare år. De studier kring värderingar och värderingsförändringar som genomförts av Statistiska Centralbyrån för generationsutredningens räkning, de svenska studier som genomförts inom ramen för europeiska värderingsstudier och de studier som genomförts av Institutet för framtidsstudier pekar mot motsvarande resultat. Det tycks alltså finnas tydliga värderings-skillnader mellan pojkar och flickor. Speciellt framstår flickor/unga kvinnor med hög utbildning eller studieförberedande studieinriktning som en motpol till pojkar, unga män med lägre utbildning eller praktisk studieinriktning. Flickorna, de unga kvinnorna beskrivs ofta som föregångare när det gäller att ta till sig "nya, moderna" värderingar medan pojkarna är de som i högre grad behåller äldre värderingar.

Ser vi närmare på skillnaden mellan pojkar och flickor så som det fångas upp i den hypotetiska modellen tycks skillnaden i hög grad kunna återföras till *inställning till invandrare*. Den mer positiva attityd som flickor har i detta avseende kan till stor del förklara deras mer positiva attityder till flyktinginvandring. Lange/Westin anger som en förklaring till flickornas mer positiva inställning att dessa lägger större vikt vid altruistiska värderingar och mindre vikt vid egoistiska värderingar än vad pojkar gör. Denna förklaring förefaller rimlig och får också stöd av det indirekta samband med *inställning till invandrare* som framkommer via föreningsdeltagande. Den positiva effekten är här starkt kopplad till medlemskap i kristen förening, ideburen förening och kulturell förening, vilket rimligen kan kopplas till högre värdering av altruism, humanitet.

Resultaten antyder att det endast finns små skillnader mellan åldersgrupper, ort och attityder till/värderingar av invandrare respektive invandring. Detta stämmer väl med de slutsatser som Lange/Westin drar i sina undersökningar. Det tycks inte heller ha skett några mer markanta förskjutningar under den tidsperiod som studeras - 1994 till 1997 - bland pojkar medan vi kan notera en något mer positiv inställning både till invandrare och flyktinginvandring bland flickorna vid den senare tidpunkten. Även denna trend kan stämma med de slutsatser som Lange/Westin dragit. Efter de tecken på mer negativa attityder som de tyckte sig finna bland yngre i 1987 års undersökning noterar författarna att denna negativa trend tycks ha brutits i 1993 års undersökning. Med tanke på att den

Social anpassning tycks i de flesta fall uppvisa ett klart samband med de olika måtten på inställning till invandrare och flyktinginvandring. Välanpassade ungdomar står för en mer positiv attityd medan mindre välanpassade har mer negativa stereotypa attityder. Här går det inte direkt att dra några paralleller med Lange/Westins studier eftersom de inte har liknande mått. Däremot kan man tänka sig att hitta paralleller till de samband med olika värderingar och inställning till invandrare som de funnit. I den senare rapporten anger de t ex att mindre positiva attityder till invandrare kan kopplas till låg konsumtion av kultur- och samhällsinformation, preferenser för våld i filmer, lågt förtroende för politiker och att man värderar lugnt/tryggt liv lågt. Det förefaller rimligt att detta kan gälla för ungdomar som uppvisar tecken på bristande social anpassning. Vid sidan av detta måste vi dock också räkna med att dessa ungdomar oftare rör sig i miljöer eller befinner sig i situationer som är konfliktladdade - antingen genom att konflikter inträffar eller genom att det finns risk för konflikter. Det är inte otroligt att dessa konflikter även innefattar konflikter mellan svenskar och invandrare eller i varje fall att detta ingår i ungdomarnas föreställningsvärld. Bland pojkar kan man också tänka sig att det finns en tydlig konkurrens mellan svenskar och invandrare om flickorna. Oberoende av om det handlar om "verklighet" eller föreställningar kan detta förklara en mer negativ inställning till invandrare och invandring.

NOTER

1. Lange/Westin om stereotypi
2. Se Tåhlin, 1987.

Bilaga 1. Inställning till invandrare - olika dimensioner

Faktoranalysen av påståendena kring inställning till invandrare och invandring samt hur man definierar invandrare ger följande resultat.

	Faktor				
	I	II	III	IV	
Nog flyktingar		0.79	0.39	-0.30	-0.16
Flera flyktingar		0.78	0.45	-0.31	-0.13
Inga flyktingar		-0.65	-0.51	0.50	0.23
Färre flyktingar		-0.65	-0.23	0.30	0.22
Behöver umgås mer		0.38	0.82	-0.35	-0.14
Kan lära av varann		0.44	0.81	-0.37	-0.13
Nordeuropéer ej Inv		-0.25	-0.25	0.58	0.06
Inv=talar ej svenska		-0.22	-0.26	0.59	0.22
Inv=ej född Sverige		-0.11	-0.10	0.13	0.61
Inv=föräld ej född Sv		-0.14	-0.12	0.16	0.60
Ej rädda		0.29	0.48	-0.23	-0.03
Förklaringsgrad (%)		59	16	13	9

